

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ КУЛЬТУРИ ВИКОНАННЯ ПОПУЛЯРНОЇ ВОКАЛЬНОЇ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

В статтє затрагиваются вопросы, связанные с педагогическими условиями формирования культуры исполнения популярной вокальной музыки у старшеклассников в кружках сольного пения. В данной работе рассмотрены педагогические условия, необходимые для осуществления этой деятельности.

Ключевые слова: *старшеклассники, популярная вокальная музыка, культура пения.*

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена необхідністю дослідження проблемних питань щодо формування в учнів старшого шкільного віку високого художнього вокально-виконавського рівня в галузі сучасної популярної музики. Не зважаючи на те, що ряд науковців побіжно торкаються деяких питань естрадного співу (Р.А.Валькевич [1], Н.Б.Гонтаренко [3], І.О.Ісаєва [4] та інші), до цього часу різнобічно не досліджені питання вокального розвитку учнів на репертуарі сучасної популярної музики. Не визначені педагогічні умови, необхідні для формування у старшокласників культури виконання популярної вокальної музики. Тому в даній статті зроблена спроба заповнити цю прогалину. Реалізація цієї мети передбачала вирішення таких завдань:

- розкрити зміст поняття “умови” та “педагогічні умови”;
- охарактеризувати сутність та зміст педагогічних умов формування культури виконання популярної вокальної музики у старшокласників;
- дослідити ефективність запропонованих педагогічних умов.

Процес сприймання, вивчення та виконання популярної вокальної музики має відбуватися за створення певних педагогічних умов.

Поняття “умова” як філософська категорія відбиває універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує [5, с.37]. У педагогічному значенні категорія “умова” у науковій літературі визначається як “сукупність факторів, що впливають на кого-небудь, що-небудь, створюючи середовище, в якому відбувається щось...” [7, с.625]. Ю.К.Бабанський зазначає, що “ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, в яких він відбувається” [6, с.78]. Е.К.Економова розкриває сутність педагогічних умов як “обставини, за яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей” [2, с.166].

Під педагогічними умовами формування культури виконання популярної вокальної музики у старшокласників ми розуміємо спеціально створені обставини, необхідні й достатні для ефективного вокального розвитку і виконавського відтворення вокальних творів популярних жанрів.

Однією з основних педагогічних умов, що сприяє досягненню оптимальності процесу навчання естрадного співу є *розширення репертуарної обізнаності у вокальній музиці популярних жанрів у єдності із піклуванням про збереження в учнів індивідуальних художніх схильностей.*

Навчання співу має засновуватись на індивідуально-особистісному підході до учнів. У даному процесі будь-які вправи, твори сучасної популярної музики повинні слугувати перш за все засобом вокального розвитку старшокласників, за допомогою якого виявляється індивідуальність, своєрідність виконання. Чіткість уявлень учнів щодо сутності і змісту індивідуального співацького “Я” як сукупності їх психологічного “портрету особистості”, анатоми-фізіологічних особливостей, особливостей психофізіологічних координувань фонації та інше, слугуватимуть основою формування

культури виконання популярної вокальної музики. Зосередження на індивідуальності учня в процесі навчання естрадного співу передбачає орієнтацію на індивідуально-особистісні норми, коли результат зусиль учня порівнюється не з результатом інших, а з його власним. Ніякі засоби навчання не будуть впливати, якщо в навчальному процесі немає узгодженості між “арсеналом” навчання та властивостями особистості учня як суб’єкта цього процесу.

Таким чином, дотримання умови розширення репертуарної обізнаності у вокальній музиці популярних жанрів у єдності із піклуванням про збереження в учнів індивідуальних художніх схильностей має сприяти ознайомленню з кращим репертуаром, із розмаїттям жанрово-стильових різновидів популярної вокальної музики, усвідомленню учнями її художніх особливостей. Водночас дотримання цієї умови допомагає зберегти у юних виконавців свіжість відчуття художніх образів, безпосередню художньо-емоційну реакцію на музику, уникнути грубого тиску на естетичні уподобання кожного учня.

Успіх формування культури виконання популярної вокальної музики у старшокласників досягається не лише за рахунок добору змістовного та індивідуально спрямованого навчального репертуару, а й шляхом забезпечення систематичного контролю за вокально-художнім розвитком учнів, наданням їм своєчасної допомоги з боку вчителя та здатності учнів свідомо оцінювати власні досягнення і прорахунки. Отже, наступною педагогічною умовою було визначено *здійснення систематичного педагогічного контролю за вокально-художнім розвитком старшокласників у єдності із постійним спонуканням їх до самоконтролю і самооцінки*. Мета цієї педагогічної умови полягає у поєднанні чинників зовнішнього впливу на вокально-художній розвиток учнів із активізацією внутрішніх резервів саморозвитку та стимулюванням мистецько-оцінювальної діяльності кожного учня.

Ми розцінюємо педагогічний контроль як важливий засіб підвищення рівня засвоєння і удосконалення старшокласниками вокально-виконавських знань, вмінь та навичок в галузі сучасної музики, а також як засіб спонукання учнів до співацької діяльності. Для того, щоб педагогічний контроль виконував основну функцію, він має бути систематичним та індивідуалізованим, тобто вчителю слід прискіпливо вивчати досягнення кожного учня. В процесі контролю вчитель має не тільки фіксувати якість знань та вмінь учнів, а й слідкувати за динамікою вокально-художнього розвитку старшокласників. Завдяки педагогічному контролю відбувається фіксація вчителем певних недоліків у перебігу процесу формування у старшокласників культури виконання популярної вокальної музики.

Поряд з перерахованими, серйозного значення ми надаємо такій умові як *активізація вольових зусиль старшокласників в процесі опанування виконавсько-мистецьких умінь в єдності із застосуванням художньо-релаксаційних чинників у навчальних заняттях*.

Цілеспрямована активізація в учнів здатності доволно зосередитись, мобілізувати власні вольові ресурси в складному і напруженому процесі опанування вокального виконавства може дати педагогічний ефект лише паралельно із постійною увагою до застосування засобів, що сприяють емоційному розкріпаченню учнів, уникненню зайвого напруження, співацької і художньо-творчої “скутості” в роботі. В процесі дослідження ми дійшли висновку, що впровадження художньо-релаксаційних чинників у навчання естрадного співу має відбуватись у вигляді спеціальних психофізичних прийомів.

На нашу думку, вводити учнів в співацький процес доцільно з прийомів релаксації. Релаксація сприяє зняттю психічних бар’єрів та скутості, що у більшості учнів проявляється як почуття сорому, страху, болісного хвилювання, а перед виходом на сцену у вигляді стресового стану. Звернення до прийомів релаксації як певного етапу розслаблення, за яким настає активізація м’язів учнів, сприяє успішності навчально-

виховного процесу. Слід навчити старшокласників періодично чергувати розслаблення і активізацію м'язів, що у подальшому допоможе їм подолати непотрібну напругу і м'язову скутість.

Логічним продовженням визначених педагогічних умов є *проведення поточних вокальних занять у поєднанні із застосуванням форм оприлюднення результатів вокально-художньої роботи*. Ця педагогічна умова спрямована на заохочення учнів до наполегливої навчальної роботи в галузі мистецтва, до ретельного відпрацювання художньо-виконавських завдань. Водночас необхідно, щоб юні виконавці мали змогу відчутти результат повсякденної роботи, насолодитись концертним успіхом, набутти досвіду сценічної діяльності. Означена умова передбачала також створення можливості не лише для індивідуального самовдосконалення, а й для художньої комунікації, переживання юними виконавцями відчуття радості від мистецького спілкування зі слухацькою аудиторією. Систематичне залучення старшокласників до концертної діяльності є одним з найважливіших аспектів навчально-виховного процесу естрадного співу, що має велике значення для творчого росту, мобілізації уваги його учасників.

Важливою умовою формування культури виконання популярної вокальної музики є *залучення старшокласників до групових занять в процесі художньої роботи у єдності із впровадженням індивідуальних форм вокального навчання*. Визначення цієї умови викликано ефективністю індивідуального підходу в мистецько-виконавському розвитку особистості. Водночас, потреби естрадного співу висувають необхідність застосування групових форм навчання. Крім того, групові заняття містять можливості для обговорення художньо-виконавських проблем, для набуття юними співаками досвіду прилюдного виконання.

Для практики вокальної педагогіки традиційною формою організації навчального процесу в класі сольного співу є індивідуальна форма занять. Така форма має цілий ряд переваг: вона дозволяє врахувати індивідуальні можливості й особливості кожного учня; допомагає правильно вибрати темп навчання і характер педагогічного спілкування. Індивідуальні заняття дозволяють регулювати швидкість просування музично-творчого розвитку учня відповідно до його підготовки та художніх схильностей. Індивідуальний підбір художнього репертуару набуває також самого серйозного значення. Індивідуальна форма занять створює можливості для здійснення систематичного контролю за розвитком юних співаків. Окрім цього, роль індивідуальних занять полягає в наданні вчителем учню "один-на-один" необхідних рекомендацій стосовно звучання голосу, тембрового забарвлення тощо, необхідної допомоги у індивідуальних підходах до вокально-виконавській творчості (створення художнього образу, добору вокально-виконавських засобів виразності), індивідуальних порад щодо сценічної діяльності учнів (щодо зовнішності, сценічної поведінки тощо).

Разом з тим, групова форма навчання має певні переваги над індивідуальною: по-перше, кожне групове заняття являє собою одночасно свого роду форму концерту, учні звикають до присутності слухацької аудиторії, що допомагає їм справлятися зі сценічним хвилюванням (взаємна психологічна підтримка), вільно тримати себе на сцені. З кожним заняттям старшокласники разом набираються більшої впевненості в собі, у правильності виконання; по-друге, отримання основних теоретичних знань в групі оптимізує процес їх засвоєння і дає економію в часі; по-третє, можливість ознайомитись із новим матеріалом у виконанні інших, зокрема вивчити нові технічні вправи; по-четверте, групові заняття стимулюють процеси навчання та самонавчання (аналіз і власних помилок, і помилок інших тощо). Групові заняття дозволяють створити ситуації, близькі до репетиційної роботи з учнем на уроках, на яких можна засвоїти процес розспівування, прийоми роботи над формуванням вокально-виконавських навичок, етапи розучування вокальних творів, оволодіння навичками хореографії, сценічного втілення художнього образу та інше.

Також сприяють підвищенню ефективності занять оцінне колективне судження учасників групи щодо результатів вокально-виконавської діяльності певного учня. Таким чином, поєднання та чергування індивідуальної форми з груповою в процесі навчання естрадного співу старшокласників може ефективно виконувати різноманітні педагогічні функції, діапазон яких достатньо широкий.

Аналіз розглянутих педагогічних умов дає підстави стверджувати, що кожна умова відокремлено від інших не зможе забезпечити успішного формування культури виконання популярної вокальної музики у старшокласників. Відсутність навіть однієї умови, при дотриманні усіх інших, негативно впливатиме на зазначений процес. Лише комплексне забезпечення визначених умов може стати основою співацького розвитку учнів, а отже, й вирішенням проблем формування культури виконання популярної вокальної музики.

В результаті дослідження ми дійшли висновку, що вказані умови комплексно охоплюють процес вокального навчання і розвитку старшокласників у системі позакласної роботи. Порушення навіть однієї з них негативно впливає на навчально-виховний процес в цілому. Ефективність педагогічних умов досягається за допомогою розроблення і впровадження в навчальний процес цілого комплексу методів, вокально-тренувальних вправ та різних виконавських засобів і прийомів, на що і буде спрямована наша подальша наукова робота.

Література

1. **Валькевич Р. А.** Сценічна культура у педагогічному просторі / Раїса Андріївна Валькевич. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2005. – 204 с.
2. **Економова Е. К.** Організація співтворчості: Навч. посібник для концертмейстера і співака / Еліна Костянтинівна Економова. – О., 2003. – 208 с.
3. **Гонтаренко Н. Б.** Сольное пение: секреты вокального мастерства / Н. Б. Гонтаренко. – [изд. 2-е.]. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 155 с.
4. **Исаева И. О.** Эстрадное пение. Экспресс-курс развития вокальных способностей / Инга Олеговна Исаева. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 319 с.
5. **Методичні рекомендації** до курсу “Педагогіка музичного сприймання” для студентів магістратури / [укладач М.В.Білецька]. – Мелітополь: МДПУ, 2003. – 59 с.
6. **Педагогика.** Учебн. пособие для пед. ин-тов / [под ред. Ю. К. Бабанского]. – М.: Просвещение, 1983. – 608 с.
7. **Советский энциклопедический словарь** / [гл. ред. А.М. Прохоров]. – М.: Сов. энциклопедия, 1981. – 1600 с.

УДК 373.3.016:781.1:396.8(=161.2)

Степанова Л.П.

ПОЛІФОНІЧНЕ БАГАТОГОЛОССЯ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ ЯК ПІДГРУНТЯ ВИХОВАННЯ ПОЛІФОНІЧНОГО СЛУХУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В статтє рассматриваются структурно-стилистические особенности украинского народнопесенного многоголосия в рамках его использования для развития полифонического слуха младших школьников.

Ключевые слова: *полифонический слух, народнопесенный фольклор, музыкальное восприятие, детское музыкальное творчество.*

Різноманітність та пістрявість музичних вражень сьогодення обумовлює їх нашарування у сприйнятті слухачів, особливо дітей. Це часто не дає можливості